

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА
“ПРОСВІТА” В УМОВАХ ПОГРАНИЧЧЯ ГАЛИЧИННИ

Михайло ЮРІЙ

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
m.yuriy@chnu.edu.uaCULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES OF
THE “PROSVITA” SOCIETY IN THE CONDITIONS
OF THE BORDER REGION OF GALICIA

Mykhailo YURIY

Chernivtsi National University named after Yury Fedkovich,
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0965-6236>

Mykhailo Yuriy. Cultural and educational activities of the “Prosvita” society in the conditions of the border region of Galicia. The multifaceted nature of the boundary phenomenon causes difficulties in its application. Therefore, in order to study the phenomenon of the borderland, in the context of the ethno-geographical space, it is necessary to imagine the studied area as a borderland of cultures, ethnic groups, states, communities, traditions, norms and values or as a terrain in which social structures (spaces, dimensions) are superimposed on the geographical space of society, what is a **goal of the article**. The phenomenon of the border is that in its space of interaction new forms of solidarity of social communities arise, cross-border social networks are formed. **The novelty of the study** is formed in the processes of mutual attraction and mutual repulsion of cultural traditions and symbolic systems in the border zones became the arguments in favor of the study of borders as special socio-cultural phenomena with their own regional identity. As it turned out, these zones are characterized by a special system of interaction between “own” and “other”. **Conclusions.** The matrix of this interaction does not always coincide with territorial borders or demarcation lines. In the most general way the interpretation of the borderland as a category implies a constant stay on the border - between states, eras, cultures. One of its options is the territory of Halychyna, Bukovyna, Transcarpathia. When Ukrainians in difficult, dramatic conditions had to fight for their national self-identification through the development of Ukrainian education and culture in confrontation with foreign ruling state systems.

Keywords: *borderland, frontier, border, self-identification, ethnos, culture, education.*

Постановка проблеми. Кордони країн, фронтити та гібридні ідентичності, літературні, культурні, мовні пограниччя – ці теми й відповідні поняття щораз більше привертають увагу дослідників. Дедалі частіше йдеться і про українсько-польські, румунські, угорські “помежів'я” (віртуальні і реальні) як об'єкт фронтірних студій – історичних, культурологічних, етнографічних. Землями сучасної Галичини, Буковини, Закарпаття пролягало багато кордонів, що залишилися у соціокультурній та етнічній пам'яті, які впливали на розвиток культури та національної самоідентифікації українського населення. Саме боротьба за національну ідентифікацію через розвиток освіти і культури висвітлюється у цій статті.

Історіографічною та джерельною базою досліджуваної проблематики є монографії та аналітичні статті переважно українських науковців. Це наукові розробки І. Зуляка, М. Лозинського, В. Кочана, М. Кугутяка, М. Кучерепа, Н. Кунанець, Ф. Погребенника, В. Панаса, С. Трояна, М. Філіповича, К. Шестакова.

Мета дослідження – проаналізувати культурно-освітню діяльність товариства “Просвіта” в умовах пограниччя Галичини.

Вклад основного матеріалу. Вивчення і

осмислення пограниччя за останні десятиліття посіли одне з ключових місць у світовій соціальній і гуманітарній думці. Найбільш очевидним і відчутним є географічно-етнічне пограниччя як реальна зона контакту двох або більше різних цивілізацій і культур, що існувало і далі існує як поділ на природні і штучні кордони, пов'язані з державами, релігіями, політичними режимами. Нині вже сформувався міждисциплінарний науковий дискурс пограничних досліджень, а самі вони вийшли за межі локальної історії в інші простори.

Ярослава Верменич вважає, що досліджувати пограниччя варто з таких ракурсів: просторовий (зважаючи на регіональні та місцеві відмінності), темпоральний (що надає можливості простежити еволюцію образів регіону в часі), політико-культурний (використання етнонаціональних стереотипів і міфів), політико-психологічний (розгляд цих стереотипів як на раціональному, так і неусвідомленому рівнях). Кожен з цих напрямів має людський вимір. Підсвідомий рівень сприйняття пограниччя особливо важливий, оскільки по різні боки кордону утворюються емоційні стереотипи, котрі впливають на появу агресорів та жертв¹. Вивчення пограниччя як соціокультурного феномена започатковане ще в етнічній географії XIX ст. Ф. Ратцелом, Р. Блашаром, а Ф. Дж. Тернером – в

¹ Vermenych Ya. “Pohranychchia yak sotsiokulturnyi fenomen: prostorovy vymir” [The border as a socio-cultural phenomenon: spatial dimension], *Rehionalna istoriia Ukrainy: zb. nauk. st.* [The regional history bulletin], 2012, Вып. 6, P. 67–90 [in Ukrainian].

історичній науці. На відміну від кордону, абсолютно іншу роль в історії відіграє такий культурно-цивілізаційний феномен, як фронтір, для якого характерні такі критерії: 1) етнокультурна неординарність груп людей і територій; 2) домінуюча чисельність людей у фронтуючих групах; 3) амбівалентно-конфліктна взаємодія представників фронтуючих груп; 4) соціокультурна й етнічна асиміляція фронтуючих груп; 5) маргінальне (окраїнне) геополітичне розташування фронтірної території; 6) відсутність чітких кордонів (державних, внутрішніх); 7) квазіграничність (наявність природних прикордонних рубежів, що зонують простір фронтіру); 8) центрування фронтірної зони осередками міського життя (локальних епіцентрів імперського впливу); 9) де-факто колоніальний статус території; 10) відсутність теоретично усвідомленої цілеспрямованої регіональної політики; 11) номінальний характер державної влади; 12) відмінність системи управління від такої метрополії, крихкість адміністративно-управлінської структури; 13) компрадорська за своєю суттю місцева еліта – нерезидент; 14) адміністративне безправ'я і свавілля; 15) вища, ніж в антропології, ступінь горизонтальної і вертикальної мобільності.

Крім цих категорій, можна виділити низку видів фронтіту: цивілізаційний (у класичному варіанті – територія рухливого кордону між "цивілізацією" і "дикістю"; міжкультурний фронтір (як пограниччя між культурами); конфесійний (сфера проникнення тієї чи іншої релігійної системи та нові для неї території, що витікають звідси, домінуванням однієї релігійної системи над іншою); етнічний (антропологічний, сфера взаємодії двох або більше етносів); мовний (лінгвістичний, сфера проникнення нової мови); ментальний (теоретичний, парадигмальний кордон між різними духовними традиціями); технологічний (сфера переходу від одного технологічного укладу до іншого); інформаційний (сфера проникнення нової інформації).

Вказані види фронтірів не проявляються поодинокі, не на практиці конкретних людей, а трапляються в сукупності, накладаючись один на одного. Це чітко проявилось в історії України і в часи її входження до складу Речі Посполитої, і в часи Австро-Угорської, Російської та советської імперій. Культурне пограниччя, культурний фронтір, забезпечуючи діалогічність культурного простору, передбачає наявність "Іншого Я", наявність кордонів між "Своїм" світом і світом "Чужого". На кордонах, як напружених, потенційно конфліктних, змістоутворюючих ділянках культурного простору, що визначають відносини "Свій-Чужий", відбувається вибір подальшої життєвої стратегії людини. Для пограничних культур і ментальностей притаманне не тільки зіткнення різних культурних традицій, але й прояви їх симбіозу. Пограниччя – це зона амбівалентностей, де поняття "Своє" і "Чуже" парадоксально перетинаються. Саме тут відбувається і певна "напруга кордонів"².

У сучасній науковій літературі простежується тенденція виокремлення чотирьох можливих альтернатив для людини в умовах пограниччя. Так, перша альтернатива – повна ідентифікація з домінуючою культурою і втрата власної. Другою є

"ізоляція" – активний чи пасивний опір асиміляції, переважно демонстративне несприйняття "чужої" культури за допомогою еміграції чи сепаратизму. Третьою альтернативою для людини пограниччя є маргіналізація, коли вона мириться з "проміжним" станом, відчуваючи себе органічною складовою обох культурних традицій. І четверту стратегію позначає поняття інтеграція. "Це в міру гармонійна "подвійна" ідентифікація як зі старою, так і з новою культурними матрицями. Завдання, інтереси й потреби індивіда та соціальних груп узгоджуються без втрати ними традиційної ідентичності"³.

Пограниччя виступає як канал міжкультурної трансляції, як територія активного діалогу і співробітництва між носіями різних культурних традицій. Але не тільки. Воно стає і зоною культурного ризику, в якій реалізується як міжкультурний діалог, так і своєрідне суперництво за контроль над культурним і соціальним простором. По суті, пограниччя становить таку етнокультурну стратегію, яка спрямована до актуального онтологічного трансцендування, перетворення людини в інший горизонт буття – інобуття, яке несе початки змін фундаментальних предикатів наявного буття.

Саме пограниччя українських західних земель, що перебували в складі інших держав у XIX – кінці 30-х років XX ст. визначало взаємовплив української культури та освіти і народів, які панували на українських землях. Першочергово це стосується взаємовпливу українців та поляків. Варто зауважити, що весь названий період був добою складних взаємовідносин, що призводило до поєднання в собі всіх суперечностей і взаємовпливів. Діаметрально протилежні за культурною суттю явища роками співіснували на одній території, що давало можливість українській культурі позиціонувати свою ідентифікацію. Український народно-визвольний рух нерозривно пов'язаний з культурно-просвітнім, зумовлений багатьма суспільно-політичними факторами, що впливали на духовне життя Галичини, Буковини й Закарпаття. Розглядаючи історію "Просвіти" на тлі національного буття нашого народу в Галичині, маємо всі підстави говорити про загальноукраїнський характер її діяльності, що виросла на традиціях "Руської Трійці", учасники якої першими в літературі Галичини почали впроваджувати в практику народну мову, приділяючи велику увагу народній освіті; на традиціях "Весни народів" 1848 р., з пожаттям суспільно-політичного життя народів Австро-Угорщини, зорганізувався "Собор руських учених" – під впливом чеських та польських культурно-освітніх товариств (Матиці чеська, сербська, польська та ін.). У 1849 р. у Львові виникла "Галицько-Руська Матиця", яка на початках своєї діяльності відіграла певну позитивну роль у пробудженні освітнього руху. Але згодом, ставши москвофільською інституцією, втратила своє значення.

Ці галицькі інституції, що діяли в рамках законів Австро-Угорщини, передували утворенню "Просвіти", готуючи підґрунтя для її виникнення.

Треба віддати належне організаторам "Просвіти", які замість вузько корпоративних гуртків, малоініціативних товариств, як наприклад, згадана вже

² Toinbi A. Dzh. Doslidzhennia istorii [the Study of history], T. 1, Kyiv: Osnovy, 1995, P. 447 [in Ukrainian].

³ Vermych Ya. Pohranychchia yak ..., op. cit., P. 67-90 [in Ukrainian].

“Галицько-Руська Матиця”, створили культурно-освітнє товариство, що охопило весь край, почало впливати на всі сфери громадського життя.

Діяльність “Просвіти” розвивалася у відповідності з духовними потребами народу, в конкретній політичній та громадсько-культурній ситуації Австро-Угорщини, що теж змінювалася. Ця діяльність регламентувалася статусом, який, до речі, галицьке намісництво, що складалося переважно з представників польської шляхти, спочатку не затвердило. Тільки оскарження цього рішення перед віденським міністерством внутрішніх справ, підтримку статусу Міністерством освіти дало позитивні наслідки: статут було прийнято⁴.

На чолі “Просвіти” в різні часи стояли такі небуденні особистості, як письменник і композитор Анатоль Вахнянин (1868–70), Юліан Лаврівський (1870–73) – віцемаршалок краювого сейму, посол до Галицького сейму, меценат Владислав Федорович (1873–77), професор Львівського університету, історик української літератури Омелян Огоновський (1877–96), посол до австрійського парламенту, громадсько-культурний діяч Юліан Романчук (1896–1906), адвокат і посол до австрійського парламенту Євген Олесницький (1906) та інші особистості. У роботі Товариства брали участь десятки відомих письменників, публіцистів, працівників на ниві духовного життя, в умовах піднесення громадсько-культурного і національно-визвольного руху на західноукраїнських землях: маємо на увазі виникнення політичних партій, серед них таких дійовоактивних, як радикальна, національно-демократична, заснування багатьох товариств і організацій – (“Руська рада”, “Народний Дім”), заснування “Українського клубу” у віденському парламенті, створення кооперативно-економічних спілок тощо. Саме завдяки широкому розбудженню народних мас до активного національного життя (до чого значною мірою прислужилася “Просвіта”) це Товариство могло охопити своєю діяльністю найширші верстви українського населення краю.

Сприятлива ситуація для розвитку освітнього руху створювалася завдяки співпраці “Просвіти” з Греко-Католицькою Церквою, яка активно впливала на поповнення Товариства новими членами, підтримувала його морально та матеріально, а також завдяки відстоюванню послами-українцями культурно-освітніх товариств перед урядовими офіційними інституціями. Не забуваймо, що проти “Просвіт” вели шалену боротьбу москвофіли, які на протигагу цьому Товариству в 1876 р. організували своє “Общество”, назвавши його іменем Михайла Качковського (1802–1872), а також польське “Товариство школи людовей”, яке вело пропаганду “польськост” на українських землях, замість поширювати освіту серед польської меншості, робило заходи – разом з Римо-Католицьким Костьолом – щоб полонізувати місцеве населення. “Просвіта” і одному, і другому товариству протиставила програму національного розвитку українців, які мають спільну історію, культуру та мову, де б вони не проживали: на Подністров’ї чи над Дніпром⁵.

Згідно з першим статутом “Просвіта” визначалася як культурно-просвітницька організація, яка збирає і видає народні пісні, казки, перекази, “все, що уможливило вивчення народу, його історії; а також популярні твори з усіх галузей науки, які відповідали б поняттям народу та його потреб”. Йшлося про те, що мета Товариства не просто в “постачанні народіві духовної їжі взагалі”, а в “просвіті його в національній свідомості”. І на перших порах вона справді обмежувала свою діяльність книгодрукуванням. Лише в перші роки було видано шість збірників “Зоря”, два випуски календарів, окремі художні твори. Але просвітяни зрозуміли – мало бути лише видавати книжки. Виникла необхідність ознайомлення з ними широких верств суспільства, якнайповніше задоволення потреб населення в українському друкованому слові. Це вимагало і збільшення аудиторії, і розширення палітри пропонованої народу літератури.

Отже, невдовзі Комітет “Просвіти” ініціював створення бібліотек-читалень, активізував поштову розсилку книг і часописів у міста і села Галичини, де на той час вже діяли осередки (філії) Товариства, почав залучати до співпраці ширше коло авторів-письменників, літераторів, освітян. Найвизначніші літературно-наукові твори друкувалися, як правило в “Зорі”, газетах “Читальня” та “Письмо з “Просвіти””, щорічнику “Народний календар”⁶.

Один з найважливіших напрямів діяльності “Просвіти” в 70-і роки XIX ст. став рух за українізацію освіти. Його очолив тодішній Голова Товариства – визначний політичний діяч, посол Сейму Юліан Лаврівський (1821–1873), людина віддана своїй праці. Це він допоміг просвітянам дістати від уряду субсидію. На отримані кошти Товариство змогло найняти адміністратора і редактора популярних видань, розширити випуск книг для народу. Ним були підготовлені і подані звернення до міністерства освіти у Відні з проханням ввести українську мову в початкових класах, урядових установах. За його ініціативою була подана петиція до сейму про впровадження української мови як мови викладання у вищих класах академічної гімназії у Львові.

Стараннями Ю. Лаврівського “Просвіта” домоглася налагодити розповсюдження українських підручників на Буковині, Закарпатті, розпродаж своїх видань через книгарню в Угорщині. Він запроваджує при Товаристві стипендійний фонд, опікуючись бідною шкільною молоддю. В ці роки просвітяни зосереджують свою увагу на друку посібників і підручників для шкіл, знаходження відповідних фахівців, які вміли би популярно викладати. Добрий приклад подав професор учительської гімназії Омелян Патрицький, який уклав “Читанку для сільських людей” під назвою “Зоря”, “Народний календар”, які мали неабиякий успіх. Не менш популярним у народі стала книга К. Селецького “Катехизм для дітей”. У 1871 р. просвітяни починають вести курс українського читання і письма для урядових службовців⁷.

Товариство швидко зростає. Шириться його мережа, активізується діяльність повітових і сільських осередків.

⁴ Pohrebennyk F. “Prosvita” u konteksti suspilno-politychnoi i kulturnoi situatsii v Halychyni ta Avstro-Uhorshchyni (druha polovyna (XIX – pochatok XX st.)) [“Enlightenment” in the context of the socio-political and cultural situation in Galicia and Austria-Hungary (second half of the 19th – beginning of the 20th century)], *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist* [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statist], 2010, N 19, P. 28–29 [in Ukrainian].

⁵ Pohrebennyk F. “Prosvita” u konteksti ..., op. cit., P. 30 [in Ukrainian].

⁶ Harat R. “Roly tovarystva “Prosvita” u pidvyshchenni osvithnoho rivnia naselennia Halychyny” [The role of the “Prosvita” society in raising the educational level of the population of Galicia], *Pytannia istorii Ukrainy: Zb. nauk. st.* [History issues: collection of the articles], Chernivtsi: Zoloti lytavry, 1999, T. 3, P. 107–115 [in Ukrainian].

⁷ Ibidem.

"Просвіта" стає засновником кількох фахових товариств, які відіграли важливу роль у культурно-національному відродженні Галичини. Це – товариства "Народна торгівля", львівських ремісників "Зоря", Українське Педагогічне Товариство та ін. Саме за ініціативою просвітян і за їх безпосередньої участі в 1873 р. було створено літературне Товариство імені Тараса Шевченка, яке пізніше стало науковим і яке неофіційно репрезентувало українську національну науку.

"Просвіта" була чи не єдиною тоді організацією, яка займала чіткі ідейні позиції народовців, її члени брали участь у низці громадсько-політичних акцій, зокрема, святкуванні у 1880 р. скасування панщини, домоглася заснування першої україномовної щоденної газети "Діло". Такі її діячі як О. Огоновський, Ю. Романчук, О. Стефанович, Д. Белей, К. Левицький стали лідерами політичного життя, провідниками патріотичних починань. За участю просвітян у 1888 р. постає самостійна політична організація народовців "Народна Рада". Однак "Просвіта" продовжує виконувати свою основну функцію – поширювати освіту серед народу, формувати національну свідомість⁸.

Отже, у другому десятилітті своєї діяльності "Просвіта" почала відігравати справді провідну роль у громадському і культурному житті Західної України. Маючи у своїх рядах значну кількість членів, товариство змогло охопити своєю діяльністю міста і села Галичини, розгорнути справді масовий рух за українізацію краю.

На загальному зборі Товариства в 1912 р. було прийнято новий статут, який поставив завдання широкої культурно-освітньої роботи. Вона передбачала діяльність народного театру і кінотеатру, проведення народних свят, з'їздів і красназавчих походів, організацію книгозбірень, народних музеїв, публічних читалень, книгарень, друкарень та інших підприємств, різних курсів і шкіл (народних, середніх, вищих, господарських, промислових, торговельних), ведення зразкових господарств, садів тощо.

Наприкінці 1913 р. "Просвіта" мала 77 філій і 2648 читалень. Масово почали створюватися бібліотеки. У віддалені місцевості книжки надходили безплатно. Важливе місце у просвітній праці посіли виклади і відчити, "курси вищої освіти", курси навчання неписьменних. "Просвіта" підтримувала жваві зв'язки з українцями Закарпаття, Хорватії, Боснії, Сполучених Штатів Америки, з багатьма освітніми організаціями.

До важливих здобутків "Просвіти" належить святкування ювілейних річниць – 50-річчя від смерті Тараса Шевченка, 100-річчя від дня народження Маркіяна Шашкевича, 50-річчя "Руської Бесіди", 40-річчя письменницької діяльності Івана Франка. 13 грудня 1913 р. "Просвіта" взяла участь у події надзвичайної ваги – митрополит Андрей Шептицький передав громадськості Львова Національний музей, який він заснував. При цьому "Просвіта" подарувала музеєві цінні пам'ятки зі свого архіву.

Кілька місяців тривали ювілейні Шевченківські урочистості. Цікаво, що читальні та філії, засновані 1914 р., мали ім'я Тараса Шевченка. У масову маніфестацію перетворився "Красвий Шевченківський здвиг"

українських руханкових, пожежних і стрілецьких організацій, що відбувся 28 грудня 1914 р. Свою майстерність показали згуртовані в "Соколах", "Січах" та "Стрілецьких куренях" галицькі юнаки⁹.

Російська окупація Львова завдала значної шкоди "Просвіті". Було знищено бібліотеки, читальні, репресовано активних діячів. Деякі з них змушені були виїхати за межі Галичини. Навіть після російського відступу воєнний стан унеможливив Товариству розгорнути свою діяльність. Та все ж вона активізувалась у 1918 р., коли Україна воскресла до державної незалежності. Товариство "Просвіта" допомогло сформувати Міністерство освіти ЗУНР.

Терор польської окупаційної влади не оминув і "Просвіту". Заарештованого голову Івана Кивелюка було вивезено до табору інтернованих біля Кракова.

Лише від початку 1920 р. знову поживалося просвітянське життя. Щоб піднести народний рух, у грудні 1920 р. було проведено "Свято Просвіти", а через два місяці відзначено 60-річчя від дня смерті Тараса Шевченка, під час якого створено видавничий фонд "Учітеся, брати мої!"

Про розмах організаційної праці в "Просвіті" свідчать такі дані: за п'ять повоєнних років число філій зросло до 96%, а читалень "Просвіти" – до 2934, що перевищило передвоєнні дані відповідно на 9 і 65 одиниць. Організаційні успіхи затьмарювали великі борги, які не давали можливості просвітянам розгорнути діяльність на повну силу.

Розпочатий польською владою на зламі 20–30-х років брутальний наступ на українську культуру призвів до сумних наслідків. Значно скоротилося число читалень і безпосередніх членів "Просвіти", різко зріс в умовах тодішньої економічної кризи її борг.

Але товариство не здавалось і вже 1934 р. мало 3046 читалень і близько 500 тисяч членів. Відновлено і відкрито нові читальні. За редакцією професора Василя Сімовича далі виходив ілюстрований науково-популярний місячник "Життя і Знання". Видавалися книжки фонду "Учітеся, брати мої!" – для найширшого загалу української громадськості, новорічні календарі. Просвітяни організували конференції та перевишкіл бібліотекарів і керівників гуртків самоосвіти й аматорських театрів. 1936 р. "Просвіта" мала 83 філії, 3210 читалень, 1207 домівок, 3209 бібліотек із фондом 688 186 книжок, 2185 театральних гуртків, 1115 хорів, 138 оркестрів, 550 гуртків самоосвіти, 86 курсів для неписьменних і 262 гуртки просвітянської молоді¹⁰.

У наступні два роки справи були ще кращими. Лише активних членів налічувалося близько півмільйона. Працювало 11 комісій (просвітньо-організаційна, освітньо-виховна, видавнича, бібліотечна, господарсько-фінансова, театральньо-співова, для поборювання неписьменності та інші).

Урочисто відзначено 70-річчя заснування "Просвіти". 22 травня 1938 р. відбулося богослужіння, яке відправив єпископ Микита Будка. Андрей Шептицький освятив новий біло-золотистий прапор "Просвіти" з написом: "В силі духа – перемога народу!". Цей прапор вигаптували

⁸ Kovba Zh. Prosvita – svitlo, znannia, dobro i volia ukraïnskoho narodu ["Enlightenment" – light, knowledge, goodness and will of the Ukrainian people], Drohobych: Vidrodzhennia, 1993, P. 12–13 [in Ukrainian].

⁹ Kuhutiak M. Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX – 1939 r.) [Galicia: pages of history. Essay on social and political movement (XIX – 1939)], Ivano-Frankivsk, 1993, 200 p. [in Ukrainian].

¹⁰ Zuliak I. "Realizatsiia "Prosvitoiu" prohramy likvidatsii nepysmennosti v mizhvoiennyi period (1919-1939 rr.)" [Implementation by "Prosvita" of the program to eliminate illiteracy in the interwar period (1919-1939)], *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian historical Journal], 2005, N 6, P. 103-112 [in Ukrainian].

інки з “народного мистецтва” за проєктом Святослава Гординського. Прапор увінчали стрічками голова Наукового Товариства імені Шевченка професор Іван Раковський, голова “Рідної школи” професор Іван Галушинський, представник української кооперації та інших організацій.

Після 1937 року “Просвіта” переживала тяжкі часи. Польська влада закривала читальні, особливо на північно-західних землях. Комуністи намагалися через низові читальні пропагувати “великі перетворення” за Збручем. У таких умовах 8 червня 1939 р. відбувся в “Театрі Ріжнорідностей” останній загальний збір “Просвіти”. Він обрав головою Товариства отця Юліана Дзеровича.

1939 р. став останнім роком існування “Просвіти”. Сталінські опричники знищили у центральному будинку Товариства (площа Ринок, 10) його архів, цінні історичні документи і рукописи, друковану продукцію. Так вони вчинили з осередками “Просвіти” і в інших містах і селах.

Відтоді товариство “Просвіта” існувало лише за межами України, де українські емігранти відсвяткували його історичний ювілей.

Висновки. Товариство “Просвіта” виникло в атмосфері національно-патріотичного пробудження в Галичині 40-60 рр. XIX ст. під ферментуючим впливом ідей відродження народів Європи. Як освітньо-культурне

товариство “Просвіта” у своїх програмних настановах, практичній діяльності, сягаючи своїм корінням глибоко у народний український ґрунт, розв’язувала назрілі питання духовного життя населення краю: саме на його території проходила розмаїта культурно-освітня діяльність осередків Товариства, саме тут воно розвивалося, постійно шукаючи нові форми роботи і впливу на широкі кола громадськості. Досвід і конкретні культурологічні результати “Просвіти” є прикладом того, що досягнуло Товариство.

Юрій Михайло – професор кафедри історії України Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Працює над монографією “Цивілізаційна ідентичність українства”. Коло наукових інтересів: філософія та методологія історії, влади, ментальності, антропологічного коду культури та цивілізації

Yuriy Mikhailo – Professor of the Department of History of Ukraine, Chernivtsi National University named after. Y. Fedkovich. Work on the monograph “Civilization Identity of Ukraine”. Number of scientific interests: philosophy and methodology of history, power, mentality, anthropological code of culture and civilization.

Received: 17.05.2023

Advance Access Published: June, 2023

© M. Yuriy, 2023